

Recepcija slovenskih prevodov kratkih zgodb Edgarja Allana Poeja v 19. in 20. stoletju

Simon Zupan

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160, SI-2000 Maribor
simon.zupan@um.si

Prispevek obravnava prevode kratkih zgodb Edgarja Allana Poeja v slovenskem prostoru. Ti so pred prvo svetovno vojno zgolj sporadični in odziv nanje je šibek. Med svetovnima vojnama začne število prevodov in kritičnih odzivov nanje naraščati in doseže vrhunec z izidom Zlatega hrošča ter Krokarja in Ukradenega Poeja. Ob koncu 20. stoletja novih prevodov skoraj ni več.

Ključne besede: ameriška književnost / kratka proza / Poe, Edgar Allan / prevajanje / prevodi v slovenščino / literarna recepcija / Udovič, Jože / Bartol, Vladimir

Uvod

Edgar Allan Poe (1809–1849) sodi med avtorje, za katere velja rek *Nemo propheta in patria*: medtem ko v njegovem matičnem literarnem sistemu, Združenih državah Amerike, nekateri po več kot stoletju in pol še vedno dvomijo o kakovosti njegovih del, le-ta drugod doživljajo velik uspeh.¹ Na to med drugim kaže število prevodov v druge jezike, priljubljenost pri bralcih po vsem svetu in tudi Poejev vpliv na nekatere literarne tokove, še posebej simbolizem. V Evropi je ključno vlogo pri recepciji Poeja v zgodnjem obdobju odigral njegov sodobnik Charles Baudelaire (1821–1867), ki je v njem odkril »svojega brata«. S kakovostnimi prevodi v francoščino je oskrbel velik del Poejevega opusa in napisal več biografskih in poetoloških spisov, ki so v 19. stoletju pripomogli k priljubljenosti Poejevih del ne le v Franciji, temveč tudi drugod po Evropi.² Do začetka 20. stoletja je bil tako Poe prisoten praktično v vseh evropskih državah. Kot kanonski avtor je postal tudi predmet številnih študij in raziskav. O njihovem obsegu zgovorno pričajo besede urednice zbornika *Poe Abroad* (Poe na tujem) ki je poskusila na enem mestu celovito predstaviti recepcijo Poeja po svetu in ugotovila, da bi za kaj takega namesto 400 strani, ki ji jih je odobrila založba, potrebovala vsaj desetkrat več prostora (Vines, »Introduction« 1–2).

Zanimivo pa je, da v slovenskem prostoru³ Poe še ni bil celovito obravnavan. To posebej preseneča v primeru njegovih kratkih zgodb, saj so te s kratkimi prekinitvami med slovenskimi bralci prisotne že več kot 140 let.⁴ A to še ni vse. Raziskava je pokazala, da prevode njegovih del že več kot stoletje spremljajo kritiške in druge literarnoteoretske refleksije, ki potrjujejo, da je njegova proza integralen del slovenske prevodne literature.

Obdobje pred prvo svetovno vojno

Težko je ugotoviti, kdaj natančno so se slovenski bralci prvič srečali s Poejevimi kratkimi zgodbami.⁵ Znano pa je, da so se te v Evropi pojavile razmeroma zgodaj, še za časa Poejevega življenja. Ker so v 19. stoletju slovenski študenti in uradniki živeli v različnih delih habsburške monarhije, med drugim na Dunaju in v Pragi, obstaja možnost, da so se slovenski bralci prvič – seveda v drugih jezikih – z njimi srečali skoraj sočasno z drugimi Evropejci, še posebej, ker je bil, denimo, sploh prvi nemški prevod objavljen v časopisu, ki je izhajal v Pragi (Göske 577). Ob tem velja omeniti, da Univerzitetna knjižnica Maribor hrani originalen izvod Poejevih zbranih del v angleščini iz leta 1855 (*The Works*). Čeprav podatkov o njihovih prvotnih lastnikih in izvoru ni, odpirajo možnost, da so (sicer redki) slovenski bralci Poeja brali v izvorniku že zelo zgodaj.

Če je natančen čas prvih stikov slovenskih bralcev s Poejevimi zgodbami težko ugotoviti, pa je zagotovo, da se je to zgodilo najkasneje novembra leta 1872, ko je goriški časnik *Soča* objavil zgodbo »Amerikanca Edgarja Alena Puja« z naslovom »Črni maček« (Pu). Prevod, ki je v podlistku izšel v dveh delih, je pripravil Leopold Gorenjec. Marco Jarc, ki je raziskoval okoliščine nastanka »Črnega mačka«, je ugotovil, da je bil Gorenjec član skupine na ljubljanskem semenišču, ki je prevajala besedila iz slovanskih jezikov. Prav zato domneva, da je prvi slovenski prevod nastal posredno, ne na podlagi izvirne angleške predloge. Ker se v besedilu pojavljajo srbizmi, dopušča možnost, da se je Gorenjec oprl na srbski prevod, čeprav ni zanesljivo, da je bil ta objavljen pred Gorenjčevim. Bolj verjetno se zdi, da je nastal na podlagi nemške predloge (Jarc 221). Prav zato je tudi težko ugotoviti, ali je bil Gorenjec tisti, ki je priredil in skrajšal Poejevo »pripovedko«, kot jo je označil, saj se ta precej razlikuje od izvornika. Z današnjega vidika prevod zveni arhaično, jezik pa je blizu pogovornemu, kar ne preseneča, saj je za prevode v Soči iz tega obdobja značilno, da so bili »poljudnega značaja in [...] namenjeni zabavi in razvedrilu« (Jarc 119). Kljub temu pa ima prevod določeno simbolno vrednost, saj je šel z njim slovenski literarni prostor v korak z večino drugih evropskih narodov

pri sprejemanju Poeja, nekatere, kot sta hrvaški (Bašić 307) ali estonski (Aunin 28), pa je celo prehitel.

Jarc v svojem prispevku še ugotavlja, da je po »Črnem mačku« do naslednjega prevoda minilo trideset let (220). Kot je pokazala naša raziskava, to ne drži, saj sta bila do konca 19. stoletja v slovenskem prostoru objavljeni še vsaj dve Poejevi zgodbi. Tako je leta 1884 najprej časnik *Slovenski narod* objavil zgodbo »Živ pokopan«, 12 let kasneje pa je tržaška *Edinost* objavila še zgodbo »Resnica o smrti gospoda Valdemarja«. Obe zgodbi sta zanimivi s prevajalskega stališča. Pri prvem je ob besedilu navedeno, da ga je »prosto poslovenil J. Lipnik«, kar v praksi pomeni, da so zanj značilni številni izpusti in je besedilo bolj poljudna priredba kot prevod izvirnika. Ni sicer znano, katero predlogo je prevajalec uporabljal. Drugačen primer je prevod iz *Edinosti*, saj je prevajalec, ki se je podpisal z začetnicama »I. P.«, izrecno navedel, da je besedilo v slovenščino prevedel iz češčine, kar zaradi razmeroma močnih stikov s češko kulturo znotraj habsburške monarhije ne preseneča, še posebej, ker je bil Poe med Čehi zelo priljubljen in so bili še posebej prevodi njegove proze že od začetka kakovostni (Arbeit 97). V nasprotju s predhodnima dvema je bil to tudi prvi integralni slovenski prevod katere od Poejevih zgodb. Po prelomu stoletja so se novi prevodi začeli pojavljati še pogosteje in nakazali počasno, a vztrajno naraščanje zanimanja za Poeja pri urednikih in bralcih. Tako sta bila v razmiku treh let (1901 in 1904) objavljena dva različna prevoda iste zgodbe (Poe, »Izdajalsko srce«; »Srce ga je izdalo«), ki jima je v naslednjih desetih letih v vse krajših intervalih sledilo še deset prevodov drugih zgodb. Do začetka prve svetovne vojne, med katero ponovno pride do popolne cezure pri objavi njegovih del, je tako skupaj v slovenskem prevodu izšlo vsaj 13 različnih Poejevih zgodb.

Skupna značilnost vseh zgodnjih prevodov je, da so izhajali v kulturno-literarnih rubrikah dnevnih časopisov in revij, namenjenih širokemu krogu bralcev. Zaradi poljudnega značaja so bili po jezikovno-slogovni plati z današnjega stališča na razmeroma nizki kakovostni ravni.⁶ Vendarle pa po drugi strani ne gre zanemariti, da so objave v osrednjih časnikih, kot sta bila *Slovenski narod* in *Slovenec*, dosegle širok krog bralcev, kar je v slovenskem prostoru nedvomno pripomoglo k prepoznavnosti Poeja kot literarne figure.

Tej tezi v prid govorijo tudi splošni prispevki o (ameriški) kulturi in književnosti iz tega obdobja, v katerih se je Poejevo ime pojavljalo vse pogosteje. Čeprav so omenjeni poljudni zapisi s stališča znanstvene literarne vede obrobne značaja, so zanimivi kot vir informacij o tedanji občji percepciji Poeja v slovenskem prostoru. Izkaže se, da je bila ta praktično enaka kot drugod po Evropi: Poe je veljal za zelo nadarjenega pisatelja,

nerazumljenega genija, ki pa mu življenje ni prizanašalo in so ga zaznamovali revščina, pomanjkanje in težave z alkoholom. Prav zato so pisci Poeja pogosto pomilovali. Značilen primer je najstarejši znani prispevek o Poeju iz leta 1892, ki je bil pod naslovom »Blaznost in ženijalnost«⁷ objavljen v *Slovenskem narodu*. V njem je anonimni avtor pozornost namenil tanki meji med genialnostjo in blaznostjo ter težavam z alkoholom, ki se po njegovem mnenju še posebej močno kažejo pri znanih umetnikih, pisateljih, filozofih in vojskovodjah. Tako izpostavi Aleksandra Velikega ter Cezarja in doda, da »[a]lko smemo Horacu verjeti, neso ni Sokrates, ni Seneka, ni Cato najtreznejše živeli«. O Poeju zapiše: »Ameriški najboljši pisatelj Poë (sic) je padel v pijanosti v jarek in od tam so ga prenesli v bolnico, kjer je umrl. Vzgledov za to nesrečno strast ženijev imamo torej v izobilju« (»Blaznost« 1). Razlogi za oznako »ženij« so ostali sicer v drugem planu. Podoben ton je mogoče zaznati tudi v prispevku, objavljenem ob stoletnici Poejevega rojstva v reviji *Mentor* (»Stoletnica«). Tudi tu je avtor uvodoma poudaril Poejevo »skrajno bedo« in »udinjanje pijači«. Se pa prispevek od prvega vendarle loči po tem, da je v njem prvič podana tudi kratka oznaka Poejevega literarnega ustvarjanja. Kot je avtor prispevka priznal, ta sicer ni temeljila na njegovem lastnem branju njegovih del, temveč mnenju neznanega francoskega kritika, ki je Poeja uvrstil »med Platona in Shakespeara«. Gre za značilen primer prenašanja kritičskih pogledov iz tujih logov v slovenski prostor. V skladu s prevladujočo afirmativno kritiko je bil avtor v nadaljevanju kritičen do mačehovskega odnosa do Poeja v ZDA, »ki je svetu dala pesnika, s katerim sama ni vedela, kaj začeti«. K temu je dodal, da je Poe združil romantiko in realizem in s tem »potegnil za seboj svetovno slovstvo v moderno strujo«, in ugotavljal, da so tudi kriminalni romani »deca Poeove Muze« (»Stoletnica« 117).

Obdobje med svetovnima vojnama

Prekinitvi so po prvi svetovni vojni sledile pogostejše objave Poejeve proze v slovenskem prostoru, tako da je bila do začetka druge svetovne vojne v slovenskem prevodu dosegljiva že dobra tretjina (približno 25) od skupaj okrog sedemdesetih Poejevih kratkih zgodb. Pri tem je zanimivo, do je šlo pogosto za objave novih prevodov istih zgodb. V tem okviru izstopa »Izdajalsko srce« (v izvirniku »The Tell-Tale Heart«), ki je do začetka druge svetovne vojne doživelo kar devet objav pod petimi različnimi naslovi; nekaj podobnega velja za zgodbo »Maska rdeče smrti« (v izvirniku »The Masque of the Red Death«), ki je v istem obdobju doživela kar šest različnih prevodov. To kaže, da so bile najbolj priljubljene Poejeve kratke

zgodbe iz žanra grozljivih in fantastičnih pripovedi, kar je sicer veljalo tudi za nekatere druge države (prim. Motten 48). Tudi kakovost prevodov se izboljša. Če so bile za zgodnje obdobje značilne predvsem priredbe in prevodi s številnimi izpusti delov besedil, v 20-ih in 30-ih letih prevodi praviloma postanejo integralni. Tudi imena prevajalcev so navedena pogosteje. Velja izpostaviti, da so v tem obdobju prevodi tudi po navedbah prevajalcev prvič nastajali na podlagi angleških izvirnikov (prim. Poe, »V Maelströmu«; »Senca«).

Medvojno obdobje predstavlja prelomnico tudi z vidika knjižne izdaje Poejevih kratkih zgodb, saj izideta kar dve: najprej *Šest angleških povesti* leta 1922 v Mariboru (Poe, Irving in Dickens) in nato še *Zgodbe groze* pri založbi Evalit v Ljubljani (1935). Zgodbe v prvi je izbral in prevedel Jan Baukart. Kot razkrije že naslov, v knjigi niso bile zbrane samo Poejeve, temveč zgodbe treh različnih avtorjev: tri Washingtona Irvinga, ena Charlesa Dickensa in dve Poeja. Izbor kaže, da je prevajalec v izboru upošteval obdobje njihovega nastanka (19. stoletje), kanonični status vseh treh avtorjev, njihovo anglosaško provenienco, predvsem pa žanrske značilnosti izbranih pripovedi: elemente nenavadnega, fantastičnega in grozljivega, ki jim v celoti ustrezata tudi izbrani Poejevi zgodbi »Maska rdeče smrti« in »Srce-izdajica«. Sloves Poeja kot avtorja tovrstnih pripovedi so dodatno utrdile *Zgodbe groze*, saj je prevajalec Boris Rihtaršič med petimi izbral kar štiri iz istega žanra (»Slučaj Waldemar«, »Doživljaj v Mrzlih gorah«, »Vodnjak in nihalo« ter »Črna mačka«); edina izjema je »Zlati hrošč«, zgodba z nastavki detektivske pripovedi oz. logičnega sklepanja. O »klasičnosti« Baukartovega in Rihtaršičevega izbora v tem obdobju govori tudi podatek, da so bile vse zgodbe iz njunega izbora pred tem že objavljene v slovenskem prevodu.

Obe knjigi sta bili opremljeni tudi s kratko spremno besedo, ki sta jo prispevala prevajalca. Baukart je v »Predgovoru« najprej na kratko predstavil vse tri avtorje, njihovo življenje in delo. Tudi on je menil, da je bil Poe »brezdvomno ženij« in »precej silnejši« od Washingtona Irvinga, hkrati pa »strasten in nestalen«. Na kratko je označil Poejevo prozo, pri čemer se ni omejil le na izbrani zgodbi, temveč na njegov celoten opus. Po njegovem prepričanju je Poe avtor, ki »rad grabi za izrecno romantičnimi snovmi ter jih obdeluje z nebrzdano fantazijo in neusmiljeno realitiko, ki se mestoma stopnjuje v pretresujočo grozovitost« (Baukart neoš.). Velja omeniti, da se je Baukart kot prvi v slovenskem prostoru dotaknil tudi Poejevega literarnega sloga, ki sicer velja za eno najprepoznavnejših sestavin njegovega pisanja (prim. Hustis; Obuchowski). Ocenil je, da ga »diči blesteč, mestoma patetičen slog, povsod primeren snovi sami in nameravanemu učinku« (Baukart neoš.). Svojih ugotovitev sicer ni natančneje utemeljil, prav

tako ne izbora zgodb ali morebitnih prevajalskih vprašanj. Tudi Rihtaršič je spremno besedo zastavil podobno. Na dveh straneh je navedel nekaj osnovnih podatkov o Poejevem življenju in težavah s krušnim očetom, ki so bile posledica Poejeve »boemske nature«. V nadaljevanju je tudi on podčrtal Poejevo »dedno obremenjenost z alkoholizmom« in pomanjkanje razumevanja pri sodobnikih. Tako kot pred njim že Baukart pa se je izognil utemeljevanju svojega izbora oziroma literarnim oznakam izbranih del in to raje »prepusti čitatelju«. Vseeno pa je Poeju priznal »mojstrski slog in napetost, ki poživlja vsako zgodbo od prve besede do poslednje« (Rihtaršič 5). Njegova afiniteta do Poeja se kaže tudi v sklepni ugotovitvi, kjer ga označi celo za »najpomembnejšega pisatelja, kar jih je dal doslej Novi svet« (6).

Izid knjig tudi v tedanjem časopisu ni ostal povsem neopažen, saj so jih pospremila tri kratka književna poročila: dve o *Šestih angleških povestih* in eno o *Zgodbah groze*. Ne preseneča, da so bili vsi zapisi afirmativni in so pozdravili izid novih knjig. V *Slovenskem narodu* je anonimni poročevalec pohvalil Baukartov izbor zgodb in optimistično napovedal, da so »povesti [...] zelo mične in si bodo gotovo pridobile široki krog čitateljev« (»Šest angleških povesti a« 2). »Masko rdeče smrti« je označil za »biser ameriške pripovedne umetnosti« (2). V drugem, nekoliko daljšem zapisu, je anonimni poročevalec ocenil posamezne zgodbe in knjigo v celoti. Med prvimi v tem obdobju je kritik o zastavil v širšem kontekstu slovenske prevodne književnosti, za katero ugotavlja, da je v slabem položaju, saj je neprevedenih še vrsta klasičnih in modernih avtorjev. Mednje uvrsti tudi »bizarnega Poeja«, ki je znan:

le ozkemu krogu slovenskih čitateljev, dasi bi nekateri njegovi romani naježili lase tudi povprečnemu čitatelju, pa ne s svojimi pošastnimi prizori kakor ceneni nemški romani, marveč predvsem s silo umetniškega izražanja in po pisateljevem drznem poseganju za najtanjšimi skrivnostmi duše (»Šest angleških povesti b« 2).

Čeprav se ob laskanju Poejevim »romanom« zastavlja vprašanje, kako dobro je poročevalec sploh poznal njegova dela, saj je znano, da je Poe objavil le enega (*Pripoved Arthurja Gordona Pyma*, ki je v slovenskem prevodu izšel leta 1972), je bil očitno navdušen nad objavljenima zgodbama. Izpostavi »Masko rdeče smrti«, ki je »prava Poeovska povest« in izraža »vso avtorjevo ljubezen do fantastičnih, grozovitih in v svoji grozi krasnih motivov« (2). Poročevalec se je ob tem kot prvi v slovenskem prostoru dotaknil problematike prevajanja Poejevih del v slovenščino, vendar je njegovo razmišljanje tako zavito v poetične prisposodbe, da bralec težko ugotovi, kaj natanko je imel v mislih. O prevajalcu tako zapiše, da je »ohranil to povest v vsem njenem prelestnem, kakor nočne ptice v praznem

prostoru odmevajočem jeziku« (2). Nekoliko bolj razumljiva je njegova oznaka prevajalčevih slogovnih rešitev, saj pravi, da je »prevod skrbno opiljen in stilistično zrel« in da Baukartu »jezik [...] teče gladko in fino; ni nikjer banalen in nikdar v zadregi za točno odrezan in lepo zvence izraz« (2); nadaljevanje je sicer nekoliko protislovno, saj kljub pohvalam zapiše, da pa ne želi ocenjevati kakovosti prevoda, ker bodo o »literarni vrednosti Baukartovih prevodov [...] lahko sodili oni, ki poznajo angleške izvornike« (2). Na podobno dober odziv so naletele tudi *Zgodbe groze*. V časniku *Jutro* (»Edgar Allan Poe v slovenskem« 7) so v kratkem prispevku predstavili vsebino knjige in ob tem pohvalili izbor zgodb iz »dokaj obsežnega dela enega najoriginalnejših pisateljev svetovne literature« (7). Anonimni poročevalec je svojo pozitivno oceno izbora utemeljil z oceno, da zgodbe »niso samo izpolnjene s pravo poeovsko grozo, s slutnjo o pričujočnosti nečesa nadčloveškega v zapetljajih človeške usode, marveč takisto označujejo Poeov svojski slog, ki je ves živčen in v vsem prilagojen pisateljevi vidoviti domišljiji« (7). Ob pohvalah na račun vsebine in Poejevega sloga pa se tudi to poročilo sklene s kritično pripombo, saj ugotavlja, da je Poe v slovenski prevodni literaturi premalo zastopan (7). Kot je sicer značilno za časopišne ocene in predstavitve prevodov v slovenskem prostoru (Stanovnik 95), poročilo pri tem sicer ne omenja prevajalca kot sekundarnega avtorja.

Čeprav pred drugo svetovno vojno z izjemo zgodbe »Padec v Maelström«, ki jo je v integralni – čeprav zaradi opuščanja znanih Poejevih dolgih pomišljajev slogovno nekoliko spremenjeni – obliki prevedel France Bevk in jo leta 1930 vključil v zbirko kratke proze *Živi mrlič in drugi spisi*, novih knjižnih objav ni bilo, pa se je Poejevo ime še naprej pojavljalo v splošnih prispevkih o zgodovinskih in literarnih osebnostih, namenjenih predvsem splošnemu bralstvu. Tako se je časnik *Slovenec* leta 1929 ponovno ukvarjal s tanko črto med genialnostjo in norostjo in ugotavljal, da je bil »Byron kruljav, Darwin živčno bolan, Francis Thompson jetičen«, Poe pa »napol blazen« (»Telesne napake« 6). Ob tovrstnih zapisih, ki razkrivajo fascinacijo z domnevno ekscentričnimi lastnostmi Poeja, pa so bralci občasno lahko prebrali tudi kritiko njegovih književnih del. *Slovenec* je tako istega leta poročal o prispevku, objavljenem v časopisu *Frankefurter Zeitung*, v katerem se Waldemar Keller »peča [...] z nesmiselnostmi, ki jih je napisal Poe v svoji knjigi 'Pustolovstva Gordona Pyma' o dogodkih na morju« (»Edgar Allan Poe in morski volkovi« 8). Keller, nekoč tudi sam pomorščak, je namreč »dokazal«, da je omenjeni Poejev roman poln netočnosti in izmišljotin; kot se izkaže, predvsem zato, ker ga je namesto kot fikcijo bral kot dokumentarni potopisni zapis. Tako je Keller problematiziral prizor v romanu, v katerem sredi viharja velik val ladjo potisne pod gladino, da nad njo plava morski pes, in kategorično zavrnil Poeja:

To je že tehnično nemogoče. Razen tega pa se morski volk ne pokaže na površju razen ob lepem vremenu, če je morje gladko; če je burno, se žival drži dna. V romanu divja silen vihar. Rad bi poznal pomorščaka, ki je ob velikem viharju kdaj videl morskega psa. Potem pade mrlič čez krov in sedaj je takoj osem morskih volkov skupaj, »ki so z groznim, na miljo daleč slišnim hrustanjem požrli plen« (8).

Keller je bralcem še razložil, da je tudi sam metal kosti morskim psom, »toda čuti ni bilo niti sledi kakega hrustanja, dasi je bilo vse tiho in so bile živali tik ob ladji« (8). V nadaljevanju pa se je predvsem obregnil ob Poejevo znanje geografije, saj v romanu ladja pristane na Kerguelenovih otokih, kar po Kellerjevem mnenju ni možno, saj se ti nahajajo južno od 50. vzporednika. Svoj zapis o Poeju tako sklene z ugotovitvijo, da je Poe »dobil tako naknadno v pomorstvu, naravoslovju in zemljepisju – nezadostno« (8)!

Posebej zanimivo je, da so slovenski časopisi v svojih prispevkih bralce večkrat seznanjali s knjigami o Poeju, objavljenimi v tujini. Ne preseneča, da so poročali izključno o takih, ki so ohranjale in utrjevale podobo Poeja kot tragične figure in nerazumljenega umetnika. *Slovenec* je tako leta 1928 poročal o monografiji Mary Philips o »velikanskem ameriškem avtorju«, ki »hoče biti obramba pisatelja kot človeka« (»Edgar Poe« 7). V prispevku je posebej poudarjeno, da je knjiga rezultat petnajstletnega »intenzivnega studija«, na podlagi katerega avtorica ovrže »trditev, da je bil pisatelj pijanec [...] z množico dokazov ter pokaže, da je vse, kar se mu v tem oziru očita, neresnično« (7). Skoraj mučeniška podoba Poeja, ki jo je ustvaril Baudelaire in je bila razširjena po vsej Evropi,⁸ izrazito zaznamuje tudi recenzijo knjige *Preganjanje E. A. Poea*, ki jo je leta 1933 za revijo *Ljubljanski zvon* napisal Nikolaj Preobraženski in v kateri je Baudelaire tudi izrecno omenjen. Preobraženski Američane označi za »tope filistejce«, ki so Poeja dolgo obravnavali kot »prismojenega zločinskega postopača«, in okrca ameriško »hinavsko javno moralo«. Posebej izpostavi zloglasnega skrbnika Poejeve literarne dediščine in avtorja apokrifnega Poejevega življenjepisa Rufusa Griswolda, ki je iz zavisti precej izkrivil njegovo podobo. Značilni baudelaireovski toni se pri Preobraženskem kažejo v čustvenem prikazovanju krivic, storjenih Poeju po njegovi smrti, saj denimo zapiše, da so raziskovalci šele kasneje ugotovili vso »žalostno sliko zlobne nestrpnosti, ki ni obmolnila niti pred grobom svoje žrtve (252). Še bolj melodramatičen je zaključek recenzije, v katerem opiše Poejevo smrt: »Razločno in tiho je rekel usmiljenki ob petih zjutraj dne 7. novembra 1849 v zadnjem trenutku pred smrtjo: 'Gospod bo prišel na pomoč moji duši!'« (254).

Močan vpliv Baudelaira se kaže tudi v eseju s preprostim naslovom »Edgar Allan Poe«, ki ga je v prvi polovici tridesetih let v literarni reviji *Modra ptica* na sedmih gosto tipkanih straneh objavil Vladimir Bartol. Gre za najbolj poglobljeno izvirno slovensko refleksijo o Poeju iz tega

obdobja. Bartol, tudi sam uveljavljen prozaist, je gojil osebno afiniteto do Poeja, ki se kaže tako v njegovih slovenskih prevodih Poeja in v njegovem lastnem ustvarjanju.⁹ Tako je nek kritik že ob izidu Bartolove zbirke kratke proze *Al Araf* ugotavljal, da se »včasih zazdi, da bi mogel pisati podobno prozo E. A. Poe, če bi bil dandanes med nami; prozo, ki so ji pojavi vsakdanjega življenja snov za razglabljanje tajnostnega ozadja in podtalnih korenin« (»Vladimir Bartol« 7). Bartol je v eseju uvodoma orisal Poejevo življenje, v katerem slovenskim bralcem ni predstavil novih podatkov, je pa z njim utrdil baudelairovsko podobo Poeja. To se denimo kaže v poudarjanju Poejevih dosežkov kot urednika revije *The Southern Literary Messenger* in hkratnem čustvenem obračunu z očitki, da je Poe zapostavljal ženo Virginijo in ji bil nezvest. Bartol jih namreč odločno zavrne z besedami, da je Poe Virginijo »ljubil z brezprimerno nežnostjo in jo tudi po njeni smrti ekstatično oboževal. Ta obupna žalostna ljubezen nima po svoji pretresljivosti zlepa primere v zgodovini« (Bartol 43). Podobno kot Preobraženski je bil Bartol zelo kritičen do Rufusa Griswolda, o katerem zapiše celo: »Zelo duhovit je moral biti mož, ki je dejal, da si Satana najlažje predstavlja v podobi asketa ali puritanca« (44). Očita mu, da je Poeja ameriški javnosti predstavil kot »notoričnega pijanca in razuzdanca, mučitelja svoje žene«, hkrati pa s pretkanim hvaljenjem in grajanjem njegovih del znižal vrednost Poejevih del in iz njega napravil »povprečen talent«, ki je bil »za dobo petnajstih let popolnoma brnjen iz ameriške literature« (44). Vse razsežnosti Bartolove osebne afinitete do Poeja pa se kažejo v primerjavi, s katero sklene opis njegovega življenja: »Brezupna hrabrost v življenju tega človeka se da primerjati morda samo še z brezupno hrabrostjo Hamleta v boju zoper podlost okolice, ki ga je obkrožala« (45).

Bolj kot biografija je pomemben Bartolov kritiški prerez Poejevega opusa, tako poezije, proze kot njegovih poetoloških spisov, ki potrjuje njegovo navdušenje nad njegovim ustvarjanjem. Prva značilnost, ki jo izpostavi, je hermetičnost Poejevih del. Bartol ugotavlja, da »[b]esede razumeš, tudi smisel, vendar čutiš, da tiči še nekaj za stvarjo« (45). Ključnega pomena zanj je Poejeva formalna dovršenost, zaradi katere ga celo postavi ob bok Shakespearu:

Organična dodelanost njegovih stvaritev, prav tako pesmi kakor proze, je tolikšna, da se pogostoma z izpadom enega samega stavka mora porušiti cela zgradba (primerjaj samo zgodbo »Izdajalsko srce«). Ne poznam v svetovni literaturi avtorja, razen morda Shakespearja, čigar celotno delo, pesmi, proza, kritika, eseji, bi bili vseskozi formalno tako dovršeni (45).

Oceni, da je bil Poe v svojem ustvarjanju precej pred svojim časom. Prav v tem vidi razlog za zadržanost sodobnih kritikov do Poeja, pred-

vsem tistih, ki so ga ocenjevali skozi prizmo »oficijelne beletrije«, ki se je po njegovem mnenju »zabarikadirala za vrata prejšnjih stoletij« (48). Težavo vidi predvsem v zatiskanju oči pred dejstvom, da je svet vstopil v tehnološko dobo, Poe pa je bil prvi, ki je to napovedal: »Prvi in do danes nedoseženi in najgenialnejši glasnik te dobe znanosti, tehnike in velikih izumov je v literaturi E. A. Poe« (46). Svoje razmišljanje o modernosti Poejeve poetike predstavi tudi na primeru zgodbe »Ukradeno pismo«. Kot pravi, je na podlagi omenjene zgodbe mogoče videti razliko med Poejem in tradicionalno epsko pripovedjo. Medtem ko je bil temelj slednje »zaporednost dogodkov, ki jo določa samo logična nujnost, izvirajoča iz spočetka nastavljene situacije in prikazovanih značajev«, Poe zgodbo zasnuje na določenem problemu, ki ga je treba rešiti (47). Pri tem so za zgodbo ključnega pomeni trije temeljni elementi: na začetku zastavljen problem, oseba ali bitje, ki ga bo rešilo, in nazadnje še metoda rešitve problema. Prav analiza je ključnega pomena, saj po njej kliče tudi sodobna doba znanosti in tehnike, v kateri zaradi silovitega razvoja »[n]ihče nima več povsem jasnega pregleda niti čez stvari človeka, niti čez one celotnega življenjskega in svetovnega sestava«, povrh vsega pa se »blazen razvoj [...] še ni ustavil« (48). Bartol prav zaradi tega Poeja postavi ob bok dvema svojim znamenitima sodobnikoma, Freudu in Einsteinu, ki sta vsak na svoj način počela enako kot pred njima že Poe:

Eno sredstvo je, prodreti v kaos, razmakniti stene, dvigniti strop znanja, ki obupno pritiska na možgane sodobnega človeka: *analiza*. Freud in Einstein, vsak s svoje strani, skušata razsvetliti z njeno pomočjo temo, v kateri danes tava zmedeni smrtnik. Poeova velika zasluga je, da je z genialno bistrovidnostjo podal temelje, na katerih se lahko zgradi literatura kot duševni obraz tega grandioznega in preletnega stoletja (48).

Bartol je s svojo razpravo postavil nov mejnik v slovenskih odzivih na Poejeva dela. V nasprotju z večino predhodnih, pretežno poljudnih zapisov, ki so bolj ali manj le povzemali splošne značilnosti njegovih del po uveljavljenih tujih kritikih ali se posvečali Poejevemu življenju, Bartolov esej predstavlja prvo poglobljeno in izvirno literarnovedno refleksijo o Poeju v tem prostoru, ki je do konca druge svetovne vojne ni nihče presegel. O pomenu in odmevnosti Bartolovega eseja govori tudi dejstvo, da je bilo njegov vpliv zaznati tudi v kritiških razpravah o Poeju, objavljenih dve ali celo tri desetletja kasneje.

Obdobje po drugi svetovni vojni

Med drugo svetovno vojno je, podobno kot med prvo, prišlo do prekinitve pri objavljanju Poejevih del in prispevkov o njem. Ti se ponovno začnejo pojavljati po koncu vojne, še posebej v petdesetih in šestdesetih letih, ko so časopisi in revije objavili najmanj petnajst zgodb. Zanimivo je, da so uredniki in prevajalci še naprej izbirali zgodbe, ki so bile pred tem že prevedene in objavljene; v slovenskem prevodu je bilo tako več kot polovica Poejevih kratkih zgodb še naprej nedosegljivih in neznanih. So pa po drugi strani nekatere njegove zgodbe vsaj glede na število objav postale za slovenske razmere toliko bolj priljubljene. »Črni maček« je tako obstajal v najmanj sedmih različnih prevodnih različicah, »Izdajalsko srce« pa kar v štirinajstih! Obe sta v slovenskem prostoru tako postali del »železnega« repertoarja Poejevih del.

»Črni maček« kot prva Poejeva kratka zgodba, prevedena v slovenščino, je dober primer zagat, s katerimi so se soočali prevajalci, v tem primeru pri prevajanju njenega naslova. Ta se v izvorniku glasi »The Black Cat« in je problematičen zaradi nedoločnosti oz. dvoumnosti glede spola živali, ob pripovedovalcu glavne protagonistke zgodbe, saj je zadevno samostalniško frazo v slovenščino semantično mogoče prevesti bodisi kot »črna mačka« bodisi kot »črni maček«. Iz zgodbe v izvorniku je sicer mogoče sklepati, da gre za mačka, torej žival moškega spola, saj mu je ime Pluton (angl. *Pluto*), po (moškem) bogu podzemlja v antični mitologiji. Iz te predpostavke sta v svojih prevodih izhajala Leopold Gorenjec (1872) in Branimir Kozinc (Poe 1959), ki sta zgodbi v slovenščini dala naslov »Črni maček«. So se pa prevajalci v petih drugih primerih¹⁰ odločili za naslov »Črna mačka«, med njimi tudi Jože Udovič, čigar prevodi so vsebinsko, jezikovno in slogovno najbolj dovršeni. Čeprav se zdi rešitev »črna mačka« na prvi pogled že zaradi imena Pluton problematična, pa po drugi strani tudi zanjo obstajajo dobri razlogi. Prvi je, da je v slovenskem jezikovnem in kulturnem prostoru ženska slovnična oblika, tj. »mačka«, privzet izraz za »domačo žival, ki lovi miši« (SSKJ). Drugi je, da spol živali v izvorni zgodbi ne igra bistvene vloge in tozadevni prevodni premik ne predstavlja radikalnega posega v pripoved. Poe v zgodbi mačke ni izbral po naključju, saj se je zavedal, da pogosto simbolizira zlo in hudiča (Di Simplicio 174) ali pa se v vanje preobrazijo čarovnice (Piacentino 160), vendar pa te tudi v anglosaškem prostoru niso vezane na spol živali. Prav s tem je verjetno povezan tudi tretji razlog, saj velja nekaj podobnega tudi za slovensko ljudsko verovanje, kjer se kot privzeta uporablja ženska oblika (npr. »črna mačka mi je prekrižala pot«, SSKJ), pri čemer ta v prvi vrsti denotira mačko kot živalsko vrsto in ne toliko njenega biološkega spola.¹¹

Nedvomno je k priljubljenosti kratkih zgodb pri urednikih pripomogel tudi njihov obseg, saj so se v časopisih in revijah praviloma objavljala krajša besedila. Izjema, ki to potrjuje, je »Ukradeno pismo«, objavljeno leta 1965 v *Ljubljanskem dnevniku*, ki je bilo skrajšano in spremenjeno do te mere, da ga je mogoče le pogojno obravnavati kot prevod. V sedemdesetih letih nato objave prevodov Poejevih zgodb v časopisih in revijah postanejo vse redkejše in do začetka osemdesetih let izginejo.

V nasprotju z objavami v časopisih in revijah pa se po drugi svetovni vojni poveča število knjižnih objav. Prva je pod naslovom *Propad biše Usber in druge zgodbe* izšla leta 1952. Prevajalca Zoran Jerin in Igor Šentjunc sta v njej objavila osem zgodb, med njimi le eno (»Kralj Kuga«) v krstnem prevodu. Kot razkriva že naslov knjige, sta se odločila za »preverjeno« formulo in bralcem ponudila izključno Poejeve grozljive pripovedi. So pa njuni prevodi pomenili kakovosten preskok, saj so bili na višji ravni od večine starejših prevodov. Za drugačen pristop se je osem let kasneje odločila Cankarjeva založba v izboru Poejevih kratkih zgodb z naslovom *Zlati brošč*. Vseh dvajset besedil v njej je izbral in prevedel Jože Udovič; med njimi je bilo kar sedem krstnih prevodov. Kot so pokazala naslednja desetletja, je *Zlati brošč* postal naslednji pomemben mejnik pri vstopanju Poejeve proze v slovenski prostor. Razlogov je več. Prvi je, da je bil Udovičev izbor reprezentativen in je v slovenskem jeziku prvič na enem mestu celovito predstavil Poejev prozni opus: od grozljivih in fantastičnih pripovedi na eni, do detektivskih in zgodb logičnega sklepanja na drugi strani. Drugi je izčrpna in temeljito napisana spremna študija na več kot 30 straneh, tretji pa kakovost prevodov, zaradi česar so bili ti kasneje večkrat ponatisnjeni.

Obe prvi povojni knjižni izdaji sta bili opremljeni s spremno študijo, ki sta jo tudi tokrat prispevala prevajalca. Igor Šentjunc je svojo naslovil »Nekaj o pisatelju«. V njej je na treh straneh nanizal nekaj osnovnih podatkov o Poejevem življenju in njegovem ustvarjanju. V nadaljevanju pa se v veliki meri opira na Bartolov predvojni esej o Poeju, kar se kaže v Šentjurčevi kritiki ameriških »ozkosrčnih filistrov«, ki niso znali razumeti Poejevih del, prav tako pa v omembi zloglasnega Griswolda, čigar biografijo o Poeju Šentjunc označi za »mojstrovino tendencioznega klevetanja«. Z današnjega vidika je zanimivo, da Šentjunc v svoji vnemi in duhu povojnega časa ter sodobne ideologije Griswolda označi za »glasnika malomeščanske reakcije¹²« (Šentjunc 7). Vpliv Bartolovega eseya je mogoče zaznati tudi v Šentjurčevih literarno-teoretskih in literarnozgodovinskih oznakah. Tako zapiše, da so »po svoje nepresegljive« Poejeve zgodbe groze, v katerih – tako kot Bartol – izpostavi njihovo formalno dovršenost in doda, da so »[v]se njegove zgodbe [...] ostroumno skonstruirane in so marsikdaj plod boleznega iskanja sanjskih občutkov« (6). Pri tem sicer

o posameznih zgodbah v izboru podrobneje ne razpravlja in ne utemelji svojega izbora, prav tako ne o morebitnih prevajalskih problemih.

Izid Šentjurčevih in Jerinovih prevodov je pospremlilo več kratkih zapisov v časopisju in revijah. Poročevalci so z redkimi izjemami zgodbe le na kratko označili in jih pospremlili z ustaljenimi frazami o Poeju. Tako so v *Primorskem dnevniku* zapisali, da Poejeve zgodbe »meje že na kriminalne in fantastične zgodbe«, ki pa so »prave umetnine« (»Edgar Allan Poe: Propad« 3). V *Ljubljanskem dnevniku* pa je recenzent poročal, da izbrane zgodbe »slikajo nenavadne dogodke, tudi nekoliko romantično, vselej pa ostroumno«, in dodal, da bo knjiga »gotovo razveselila zelo razvjenega pa tudi nezahtevnega bralca« (»Edgar Allan Poe in druge zgodbe« 4). Poročevalec oceni tudi prevod in zapiše, da je »razen nekaterih spodrslijajev zlasti v prvi zgodbi soliden«, vendar očitkov natančneje ne pojasni (4). Tretji zapis je bil objavljen v mariborskem *Vestniku* (»E. A. Poe: Propad hiše Usher« 2). Tudi v njem se je anonimni avtor spomnil Bartolove predvojnje študije, za katero pravilno ugotavlja, da je ob prevodih, ki so jih objavili nekateri časopisi in revije, predstavljala bolj ali manj vse vire, »ki so služili slovenskemu bralcu za orientacijo pri poznavanju Poejeve umetniške osebnosti« (2). V nasprotju z drugimi izrazito afirmativnimi zapisi je ta prispevek prvi, ki je do Poeja zavzel bolj kritično distanco, saj mu sicer priznava pomembnost, a doda, da je v primerjavi z nekaterimi sodobnimi ameriškimi pisici prve polovice 20. stoletja njegovo ime vseeno »nekoliko manj zveneče«. Prav zato je mnenja, da bi »lahko nekateri superlativi v uvodu odpadli« (2).

Če Bartolov esej predstavlja pomemben literarno-teoretski in kritični mejnik v slovenski recepciji Poeja v obdobju med svetovnjima vojnama, v povojnem obdobju to velja za že omenjeno spremno besedo Jožeta Udoviča v *Zlatem brošču* (»Edgar Allan Poe«). Njegova razprava na skoraj 30 straneh je napisana temeljito in izčrpno, konceptualno pa v skladu s postulati, ki še danes veljajo za tovrstne zapise:¹³ vsebuje pojasnila o avtorju in okoliščinah, v katerem so besedila nastala (genezo) ter oznako avtorja in oznako (oz. interpretacijo) besedil (Grosman 119). Udovič tako v uvodnem delu nadrobno opiše zgodovinske, kulturne in duhovne razmere v prvi polovici 19. stoletja, v katerih je živel in deloval Poe. Izpostavljena so otroška leta v Angliji, ki so njegov svetovni nazor zaznamovala do te mere, da je za mnoge Američane vedno ostal tujec. Udovič ob tem opozori na velik razkorak med Evropo, kjer so prevladovali »razočaranje, skepsa, želja po begu iz sedanosti«, in Ameriko, kjer je bil to »čas velikega vzpona in zagona [...] čas velikega optimizma, velike razgibanosti« (Udovič 337). Omenjeni poudarek je pomemben, ker Poejeva dela pogosto temeljijo na konfliktu med evropskim pojmovanjem sveta in ameriško stvarnostjo. Udovič ob tem ne pozabi na pomen kontekstualizacije nastanka zgodb.

Tako bralec izve, da je zgodba »Sporočilo v steklenici«, ki je »fantastičen opis pošastne, blodeče ladje, drveče v pogubo« (342), nastala v obdobju, ko je Poe po ponesrečeni epizodi na vojaški akademiji životaril v skrajni bedi, revščini in obupu v podstrešni sobi, v kateri je za jetiko prej umrl njegov brat. S tem Udovič bralcu omogoči celovitejše dojetje posameznih zgodb. Poda pa tudi splošno oznako Poejeve poetike. Ob očitnem poznavanju Poejevih poetoloških spisov, ki je v slovenskem prostoru prej izjema kot pravilo, izdvoji njegovo maksimo o točno določeni vlogi in pomenu vsake besede in podrejenosti celotnega besedila končnemu učinku (356). Novost v slovenski recepciji je Udovičeva tipologija Poejevih zgodb. Medtem ko je Poe sam svoje zgodbe delil na groteske, arabeske in zgodbe logičnega sklepanja, Udovič prepozna naslednje štiri:

[Na] zgodbe, ki rišejo hudodelstvo in se poglobljajo v hudodelčevo dušo ali pa slikajo strašne dogodke (Črna mačka, Izdajalsko srce, Sod amontillada), zgodbe, ki so psihološke študije o človekovi naravi in njegovi dvojnosti (William Wilson), povesti o dogodivščinah, napisane stvarno kot poročila o resničnih dogodkih, ki so prednice sodobne znanstvene fikcije (Gordon Pym, Sporočilo v steklenici), in detektivske zgodbe, zgodbe logične, bistroumne analize (Umor v ulici Morgue, Ukradeno pismo, Zlati hrošč) (356–57).

V nadaljevanju svojo tipologijo natančneje razloži, pri čemer se ponovno kažejo vzporednice z Bartolovim predvojnim esejem.¹⁴ Tako denimo tudi Udovič izpostavi Poejevo poglobljanje v človekovo duševnost z nastavki moderne psihologije, ki v njej raziskuje tisto, česar mnogi ne želijo videti. Udovič kot tovrsten primer izpostavi izgubljanje razuma in pogrezanje v nič v zgodbi »Konec Usherjeve hiše«. Ugotavlja, da so »Poejevi opisi »nenavadnih duševnih stanj [...] tako natančni in stvarni, kakor da so zdravniška diagnoza« (361). Pri tem pa se podobnosti med Udovičem in Bartolom ne nehajo. Pojavljajo se tudi pri razmisleku o Poejevih detektivskih pripovedih. Tako kot Bartol tudi Udovič ugotavlja, da je skrivnost omenjenih pripovedi v narativnem postopku, v katerem je glavni protagonist postavljen pred zapleten problem, ki ga razreši z analizo in logičnim sklepanjem. Pri tem igra pomembno vlogo visoka stopnja implicitnosti, saj Poe »[h]udodelstva ne opisuje, ampak ga samo nakaže, vse drugo pa prepusti bralčevi domišljiji. Dejanje gledamo predvsem skozi detektivovo analizo« (346). Ob koncu spremne študije Udovič tudi eksplicitno potrди svoje visoko mnenje o Poeju, saj jo sklene z ugotovitvijo, da je Poeja mogoče postaviti ob bok pisateljskim imenom, kot so Balzac, Baudelaire ali Dostojevski, pri čemer je »pisatelj tiste vrste, ki mu je dano, da ne posnema, ampak odkriva, da ni nadaljevalec, ampak začetnik, ki ne hodi po izhojenih poteh, ampak odpira nova področja« (365).

Ker je postal *Zlati brošč* s kasnejšimi ponatise v različnih izdajah najpomembnejša in najvplivnejša slovenska izdaja Poeja, je prav Udovičeva spremna študija pomembno vplivala na dojemanje in recepcijo Poejeve proze pri mnogih slovenskih bralcih njegovih prevodov. Delno je to razvidno že iz kritiškega odziva ob izidu *Zlatega brošča* leta 1960, ki je bil za slovenske razmere razmeroma močan in se je v veliki meri opiral prav na spremno študijo. To je mogoče opaziti že v prvi recenziji v *Naših razgledih*, v kateri Herbert Grün tako kot Udovič izpostavi dvojni značaj Poejevih del: na eni strani predmetni svet, ki je »prava pravcata orgija fantastičnega, fantazmagoričnega pravljicarstva«, ki je sopostavljen svetu strogo racionalnega, svet logičnega sklepanja, v okviru katerega »zapletanje, še bolj pa razpletanje anekdotičnih jeder [...] teče vedno po tirnicah neznanjsko doslednega prodiranja v – sicer izumetničene, a skladne in prepričljive – kavzalne verige« (Grün 581). Prav to je po Grünovem prepričanju skrivnost Poejeve privlačnosti za »silno armado bralcev«, hkrati pa se prav v tem navideznem protislovju kaže modernost Poejevega ustvarjanja oz. nastavki književnosti iz druge polovice 19. in prve polovice 20. stoletja, v kateri je Poe »začetnik žlahtnega trozvezdja, praded dinastije Poe – Dostojevski – Kafka (582). Grün torej tako kot Udovič Poeja postavlja ob bok nekaterim najpomembnejšim prozaistom v svetovni književnosti. Zanimivo je, da je tudi naslednji recenzent, Božidar Borko, odkrival mnoge vzporednice med Poejem in Dostojevskim, predvsem v raziskovanju človeške duševnosti. Po njegovem mnenju sta oba avtorja »tipala po teminah človeške zavesti in podzavesti in se srečavala v svojih prividih z zadnjimi vprašanji življenja in smrti« (311). Tudi on prepozna v Poeju sodobnega avtorja, in to predvsem iz razloga, ki ga v svoji spremni študiji poudari že Udovič: Poejeva besedila imajo svoj »podtekst, nevidno vsebino, ki je za njihovo pripoved tako karakteristična, kakor so, postavimo, pavze za glasbo: nepovedano daje povedanemu notranji sij, in tega se mora bralec zavedati« (311).

Leto kasneje je izšla še najobsežnejša, štiri gosto tipkane strani dolga recenzija znane književne prevajalke Rape Šuklje. Šuklje je bila v slovenskem prostoru prva, ki je podobno kot mnogi ameriški kritiki (prim. Evans 140; Rountree 128) izpostavila moreče vzdušje, ki ga zna Poe ustvariti z »dvema, tremi navodnimi besedami«. Tudi ona ugotavlja, da je Poe prvenstveno raziskoval človekovo duševnost, in to ne brez razloga, saj je »[d] osledno uhajanje družbeni stvarnosti v zaprti svet notranjega grozljivega doživetja najostrejši pesnikov protest proti samozadovoljni ameriški družbi njegovega časa« (Šuklje 669). Šuklje je tako med razmeroma redkimi slovenskimi kritiki, ki izpostavijo Poejevo simboliko. Hkrati je bila – nedvomno tudi zato, ker je bila sama prevajalka – med redkimi, ki so obravnavali

prevajalski vidik nove knjige in svojo kritiko tudi ustrezno argumentirali. Udovičevo delo zelo pohvali in zapiše celo, da je Udovič »prevod – kot nekoč Baudelaire – s prevodom Poejevo besedilo celo izboljšal« (670). Pri tem izpostavi Udovičevo »sočno besedišče«, ki je »zabrisalo marsikatero banalnost izvirnika« ter Poejeve »meglene fraze« (671). Hkrati je do prevajalca kritična. Udoviču tako očita poseganje v izvirnik pri pomišljajih, saj je »značilno, da je uporabil Poe v besedilu *Eleonore* sedemnajst pomišljajev in v *Morelli* devetintrideset, v prvem odstavku Usherjeve hiše pa nič manj kot štirinajst, medtem ko shaja prevajalec vsega skupaj z dvema« (669). Njena pripomba je še bolj utemeljena (čeprav se slednjega morda ni niti zavedala), ker je Poe v enem izmed svojih poetoloških razprav izrecno zapisal, da pomišljaja v apozicijski rabi ne more nadomestiti nobeno drugo ločilo (Poe, »Marginalia« 131). **K temu je sicer treba dodati, da je Udovič nekatere slogovne prvine v prevodih na drugih mestih nadomestil z drugimi, tj. z uporabo kompenzacije, ki je pri prevajanju umetnostnih besedil ustaljena praksa (Onič 250).** V celoti vzeto sicer Šuklje oceni, da je prevajalec svoje delo opravil »zgodno«, in preroško napove, da je z njim »zagotovil ameriškega poetu trajno mesto med svetovnimi klasiki, ki jih je sprejel in vsrkal slovenski kulturni krog« (670).

Od 60-ih let naprej objave prevodov v časopisju in revijah praktično povsem zamrejo. Zamenjajo jih knjižne izdaje, pri čemer pa so novi prevodi redki; izjemi sta izid edinega Poejevega romana *Pripoved Arthurja Gordona Pyma* leta 1975, ki ga je prevedla Alenka Obreza, in novi prevodi štirih kratkih zgodb, ki jih je Andrej Arko leta 1985 vključil v izbor Poejevih del z naslovom *Krokar*. Založbe so namesto novih prevodov večkrat ponatisnile Udovičeve prevode iz leta 1960. Prvi izbor z njegovimi prevodi šestih Poejevih kratkih zgodb je izšel pod naslovom *Maska rdeče smrti* leta 1972; vseh dvajset prevodov, ki so jim bili dodani še štirje Arkovi prevodi iz *Krokarja*, je bilo nato ponovno ponatisnjenih v zbirki *Izbrana dela* v obliki štirih knjižic (*Konec hiše Usher*, *Maska rdeče smrti*, *Tisoč druga Šeherezadina povest*, *Zlati brošč*), izbor dvajsetih Udovičevih prevodov pa je bil nato ponovno objavljen leta 2004 pod naslovom *Konec Usherjeve hiše*. S tem njegovo prevajalsko delo na tem področju tako tudi po pol stoletja ostaja nepreseženo, kljub temu da na krstni prevod v slovenščino še vedno čaka okrog 30 od skupno nekaj več kot 70 Poejevih kratkih zgodb.¹⁵

S prenehanjem objavljajanja novih prevodov iz časopisov in revij hitro izginejo tudi poljudni literarno-kritiški zapisi o Poeju. Po drugi strani se od osemdesetih let dalje v slovenskem prostoru začne povečevati znanstveno-raziskovalni interes za njegova dela znotraj literarnih ved. V ta okvir delno sodi že omenjena kritična izdaja *Krokarja*, v katero je Andrej Arko poleg izbora Poejevih pesmi vključil še enajst njegovih pomembnejših kratkih,

predvsem grozljivih, grotesknh in arabesknih zgodb, štiri Poejeva pisma, predvsem pa sta bila slovenskim bralcem prvič predstavljena odlomka iz Poejevih dveh najbolj znanih poetoloških razprav, *Filozofija kompozicije* in *Pesniško načelo*, v katerih je utemeljil svoja pesniška načela, na katerih so domnevno gradili francoski simbolisti (Vines, »Poe in France« 12) ali ruski formalisti (Boyle 23). V opombah so navedena tudi kratka pojasnila, ki so bralcu v pomoč pri razumevanju besedil. Arko je v izbor vključil tudi kratek pregled slovenskih prevodov Poeja, ki pa se osredotoča predvsem na knjižne izdaje, pri periodičnih pa je zelo selektiven in navede le peščico najpomembnejših in je precej fragmentaren. Izrazito bolj teoretska je »brošura«, kot so jo v uvodu z naslovom *Ukradeni Poe* avtorji sami poimenovali, ki jo je leta 1990 izdalo slovensko Društvo za teoretsko psihoanalizo. V njej so predstavljene štiri filozofsko-literarnoteoretske razprave, ki so nastale na podlagi Poejeve kratke zgodbe »Ukradeno pismo« in so aktualne še danes (prim. Linsenmayer). Prva je izhodiščni psihoanalitski spis Jacquesa Lacana o Poejevi zgodbi, drugi kritika in polemični odziv nanj drugega znanega francoskega filozofa Jacquesa Derridaja, tretji esej literarne kritičarke Barbare Johnson, ki kot odgovor Derridaju predstavlja zagovor Lacana, četrti pa je odziv Slavoj Žižka na celotno razpravo, predvsem Derridaja. Kot ugotavlja že Virk, je Lacanova teorija v osnovi izvirna interpretacija Sigmunda Freuda in je »zaznamovana z izjemno zapleteno idiomatiko, zato je Lacan skrajno naporno branje, pogosto na meji razumljivosti« (153). Ta ugotovitev velja tudi za preostale tri razprave, saj ob poznavanju psihoanalitskega diskurza zahtevajo poznavanje različnih filozofskih misli. Izrazit primer tega je prav Žižkova razprava, katere osnovno izhodišče je, da je Derridajevo branje Lacana v resnici »polemika o Heglu« (124), njen namen pa »nakazati tisto razsežnost Lacanovega *Seminarja o 'Ukradenem pismu'*, ki uide Derridaju« (prav tam).

V zadnjih dveh desetletjih, še posebej po letu 2000, je opazno povečanje zanimanja za Poeja mogoče zaznati v akademski sferi, saj je v tem obdobju nastalo več kot petindvajset diplomskih nalog o Poejevih delih in dve znanstveni magistrski deli. Avtorji v njih naslavljajo tudi različne vidike Poejevih kratkih zgodb, od motivike, naratoloških, žanrskih, slogovnih, prevodoslovnih in recepcijskih vprašanj (bibliografski podatki so na voljo v slovenskih bibliografskih bazah). Čeprav gre za neobjavljena dela, jih velja omeniti že zato, ker kažejo, da v slovenskem prostoru obstaja interes za Poejeve kratke zgodbe, katerih integralni del so tudi njihovi slovenski prevodi.

OPOMBE

¹ Jonathan Culler celo pravi, da v svetovni književnosti ne pozna avtorja, ki bi ga doma tako prezirali in ga hkrati tako občudovali v drugih kulturah in jezikih (61).

² Nenavadno Baudelairovo naklonjenost Poeju sta celovito obravnavala Patrick Francis Quinn in Jonathan Culler.

³ V obravnavanem obdobju so se državne meje na območju današnje Slovenije večkrat spreminjale. Ker je izhajanje Poejevih kratkih zgodb v slovenskem prevodu povezano tudi z mesti, ki so danes zunaj slovenskih meja (Trst, Gorica), je »slovenski prostor« v pričujočem prispevku rabljen široko in sovпада s slovenskimi etničnimi mejami.

⁴ Čeprav se prispevek osredinja na Poejeve kratke zgodbe v slovenskem prevodu, velja omeniti, da je v slovenskem jeziku že več desetletij dosegljiva tudi Poejeva poezija. Tako je že leta 1929 Griša Koritnik v reviji *Ljubljanski zvon* objavil kasneje večkrat ponatisnjen prevod Poejeve najbolj znane pesmi »Krokar« (»The Raven«), odmeven prevod iste pesmi pa je leta 1950 oskrbel še Anton Sovre. Ob revijalnih objavah posameznih Poejevih pesmi je bil del njegovega pesniškega opusa skupaj z nekaterimi drugimi Poejevimi deli v prevodu Andreja Arka objavljen v Kondorjevi zbirki pod naslovom *Krokar* (Poe 1985). Arko je za isto izdajo prispeval tudi spremno študijo, v kateri obravnava tudi Poejevo poezijo v slovenskem jeziku. Še pred tem je izčrpno in temeljito primerjalno analizo Koritnikovega in Sovretovega prevoda »Krokarja« objavil Velemir Gjurin (1981).

⁵ V slovenskem prostoru je žanrsko označevanje Poejevih proznih del povezano z nekaterimi terminološkimi zagatami. Ob splošnih izrazih, kot so »kratka (pripovedna) proza«, »pripovedi«, »zgodbe«, »pripovedke«, se v različnih zapisih najpogosteje pojavljata pojma »novela« in »kratka zgodba«, pri čemer je problematično predvsem to, da se slednja pogosto uporabljata kot sinonima. Čeprav so meje med obema žanroma nekoliko nejasne tudi v nekaterih sodobnih slovenskih literarnoteoretskih razpravah (prim. Logar 39–42), drugače velja, da med njima obstajajo jasne razlike: novele so tako pripovedno praviloma zgrajene simetrično in obravnavajo zunanje dogodke, medtem ko imajo kratke zgodbe praviloma asimetrično zgradbo in se osredotočajo na »nedoumljivo, tisto, kar presega našo vsakdanjo, realno življenjsko izkušnjo« (Virk 2006, 12; prim. tudi Virk 2002, 24–25 in Žbogar 8). Pri tem Poe velja prav za utemeljitelja omenjene zvrsti in vanjo sodi večina njegovih kratkih proznih pripovednih del. Prav zato so v pričujoči razpravi zanje uporabljata izraz »kratka zgodba«.

⁶ Ob že omenjenih izpustih so prevajalci občasno tudi (ideološko) posegali v naslove zgodb. Tak primer je zgodba, ki v izvirniku nosi naslov »The Pit and the Pendulum« (Ječa in nihalo), v prevodu pa »V ječi svete inkvizicije«.

⁷ Prispevek je morda odmev na delo *Genio e follia* (1864) italijanskega psihiatra in (antropološkega) kriminologa Cesareja Lombrosa o povezavah med genialnostjo in duševnimi boleznimi. Za sugestijo se zahvaljujem anonimnemu recenzentu prispevka.

⁸ Verjetno ni naključje, da je to še posebej veljalo za nemško govorno območje, s katerim je slovenski prostor tradicionalno razmeroma tesno povezan. Klaus Martens ugotavlja, da je večina nemških kritikov »slikala [Poejevo] življenje v temnih tonih, običajno namenjenih Kristusovemu pasijonu« (84).

⁹ Verjetno prav zaradi dobrega poznavanja in vpliva tujih avtorjev ne preseneča, da Bartol med slovenskimi literarnimi zgodovinarji velja za »neznačilen, 'neslovenski'« pojav (Virk 284).

¹⁰ Marco Jarc navaja napačen podatek, da je bil »Črni maček« oz. »Črna mačka« v slovensčino prevedena in objavljena samo štirikrat (222). Poleg prevodov Leopolda Gorenjca (1872), Borisa Rihteršiča (1935), Branimirja Kozinca (1959) in Jožeta Udoviča (1960), ki jih omenja, je namreč leta 1921 še en prevod izšel v *Slovenskem narodu*, drugi pa leta 1961 v

Primorskem dnevniku. Poleg tega je Rihteršičev prevod leta 1935 najprej izšel v zbirki *Zgodbe groze*, istega leta pa v skrajšani obliki v časniku *Jutro*.

¹¹ Enak problem se pojavi tudi v drugih jezikih, ki razlikujejo med žensko in moško obliko besede mačka/maček. Z našega stališča je zanimiv primer hrvaščina, ki prav tako pozna slovnično spolno dihotomijo (»mačak/mačka«), kljub temu pa je v različnih hrvaških prevodih uporabljena izključno moška oblika (prim. »Črni mačak«). Po drugi strani se v nemščini pojavljata tako »Črni maček« (prim. »Der Schwarze Kater«) kot »Črna mačka« (prim. »Die Schwarze Katze«), kar kaže, da so tozadevno mnenja prevajalcev deljena.

Prevajalcem so povzročali težave tudi naslovi nekaterih drugih Poejevih zgodb. Tak primer je zgodba »The Tell-tale Heart«, kjer se je v slovenščini najbolj uveljavil prevod »Izdajalsko srce«, saj je bil uporabljen približno v treh četrтинah različnih prevodov (prim. »Izdajalsko srce«). Jan Baukart se je po drugi strani leta 1922 odločil za naslov »Srce-izdajica«, s katerim je ohranil izhodiščno nominalno strukturo in s stičnim vezajem v zvezi dveh samostalniških zvez z desnim prilastkom določeno formalno podobnost z izvirnim naslovom. Za drugačno strategijo se je odločil avtor prevoda, objavljenega v *Slovencu* leta 1904, ki je zgodbo naslovil »Srce ga je izdalo«; izhodiščno zvezo je namreč razvezal v stavek, v katerem v nasprotju z izvirnikom že v naslovu razkrije, da je glavni protagonist zgodbe moški. Večji izziv za prevajalce je bil naslov kratke zgodbe »Hop-Frog«, ki je v angleščini izvirna Poejeva skovanka. Prevajalci so se je lotili na različne načine. Dva sta po zgledu izvirnika sama skovala novo frazo: leta 1910 je bila zgodba objavljena pod naslovom »Poggehup«, ki je neobičajen, saj ne temelji na slovenskem jeziku in ima tako celo močnejši potujitveni efekt od izvirnika. Dvanajst let kasneje pa je bila objavljena pod naslovom »Skočižaba«, ki praktično v celoti sledi besedotvornemu postopku v izvirniku. Tretji prevajalec je leta 1952 zgodbo naslovil »Žabec«, s čimer je iz naslova izpustil izrecno omenbo skoka in agilnosti, pomembne lastnosti osrednjega protagonista zgodbe. Prav slednje je bil verjetno razlog, da je Jože Udovič izbral rešitev »Žabji skok«, ki omenjene elemente ohranja.

¹² Tovrstne ideološke interpretacije v tem času niso bile redke. Franc Dobrovoljc je leta 1949 v časniku *Ljudska pravica* zapisal, da »lahko [Poe] služi za primer, kako buržoazna družba izrablja velik talent v svoje dobičarske namene, ga sili, da napne v umetniškem delu vse svoje sile, pri tem pa mu za njegov trud daje le toliko, da ne pogine od lakote« (3).

¹³ Takega mnenja je bil očitno tudi urednik založbe Karantarija, ki je leta 1993 ponatisnila Udovičeve prevode vključno z njegovo spremno študijo. Težava pa je v tem, da je bil ponatis res *dobeseden*. *Zbrana dela* iz leta 1993 namreč vključujejo vse tipkarske napake iz prve izdaje leta 1960, vključno tiste v spremni študiji. Tako se v prvem natisu spremne študije v *Zlatem brošču* napaka pojavi na strani 340, kjer namesto »dosegla« piše »dosegila«, v ponatisu *Zlatega brošča* iz leta 1993 pa se ista napaka pojavi na strani 83. Ime revije »Graham's Magazine«, ki jo je urejal Poe, je leta 1960 na strani 346 zapisano kot »Grahm's Magazine«; ista napaka se ponovi v ponatisu leta 1993 na strani 89. Takih primerov pa je še več. Ob tem je ponatis problematičen tudi zato, ker v zbirki iz leta 1993 ni nikjer navedeno, da je spremna beseda ponatisnjena. Bralec je tako pod vtisom, da bere novo spremno besedo, čeprav je bil Jože Udovič takrat že sedem let mrtev!

¹⁴ Vzporednice z Bartolom niso naključne tudi zato, ker sta oba dobro poznala Baudelaire; znano je, da ga je Udovič odkril v času študija na fakulteti (Pibernik nav. v Pavlič 301).

¹⁵ Velja omeniti, da je Mladinska knjiga leta 1966 pripravila izdajo Poejevih zbranih del v angleščini (Poe *Complete Tales and Poems*), tako da so te slovenskim bralcem v izvirniku v celoti dostopne že skoraj pol stoletja.

LITERATURA

- Arbeit, Marcel. "Poe in the Czech Republic." *Poe Abroad: Influence, Reputation, Affinities*. Ur. Lois Davis Vines. Iowa City: University of Iowa Press, 1999. 94–100.
- Aunin, Tiina. "Poe in Estonia." *Poe Abroad: Influence, Reputation, Affinities*. Ur. Lois Davis Vines. Iowa City: University of Iowa Press, 1999. 26–30.
- Bašić, Sonja. "Edgar Allan Poe in Croatian and Serbian Literature." *Studia romanica et anglica* 10.21–22 (1966): 305–19.
- Baukart, Jan. »Predgovor.« Šest povesti. Maribor, 1922. neoštevilčeno.
- Boyle, Eloise M. "Poe in Russia." *Poe Abroad: Influence, Reputation, Affinities*. Ur. Lois Davis Vines. Iowa City: University of Iowa Press, 1999. 19–25.
- Culler, Jonathan. "Baudelaire and Poe." *Zeitschrift für Französische Sprache und Literatur* 100 (1990): 61–73.
- Evans, Walter. "'The Fall of the House of Usher' and Poe's Theory of the Tale." *Studies in Short Fiction* 14.2 (1977): 137–44.
- Göske, Daniel. "The German Face of Edgar Poe: New Evidence of Early Responses in a Comparative Perspective." *Amerikastudien* 40 4 (1995): 575–92.
- Grosman, Meta. *Književnost v medkulturnem položaju*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2004.
- Hustis, Harriet. »'Reading Encrypted but Persistent': The Gothic of Reading and Poe's 'The Fall of the House of Usher'." *Studies in American Fiction* 27.1 (1999): 3–20.
- Linsenmayer, Mark. "Lacan & Derrida Criticize Poe's 'The Purloined Letter'." 19. april 2013. <http://www.partiallyexaminedlife.com/2013/04/19/ep75-lacan-derrida-poe/>.
- Logar, Tine. *Svetovna novela 19. in 20. stoletja*. Ljubljana: DZS, 1995.
- – –. "Marginalia". *Graham's Magazine* (februar 1848): 131–132. Splet. 6. september 2014. <<http://www.eapoe.org/works/harrison/jah16m11.htm>>.
- Martens, Klaus. "The Art Nouveau Poe: Notes on the Inception, Transmission, and Reception of the First Poe Edition in German Translation." *Amerikastudien* 35.1 (1990): 81–93.
- Motten, J. P. Vander. "Poe in Belgium." *Poe Abroad: Influence, Reputation, Affinities*. Ur. Lois Davis Vines. Iowa City: University of Iowa Press, 1999. 45–51.
- Obuchowski, Peter. "Unity of Effect in Poe's 'The Fall of the House of Usher'." *Studies in Short Fiction* 12 (1975): 407–12.
- Onič, Tomaž. »Vikanje in tikanje v slovenskih prevodih Albeejeve drame *Kdo se boji Virginije Woolf?*« *Primerjalna književnost* 36.1 (2013): 233–251.
- Pavlič, Darja. »Jože Udovič in moderno podobje.« *Primerjalna književnost* 35.3 (2012): 301–315.
- Piacentino, Ed. "Poe's The Black Cat As Psychobiography: Some Reflections On The Narratological Dynamics." *Studies in Short Fiction* 2 (1998): 153.
- Preobraženski, Nikolaj. »Preganjane E. A. Poea.« *Ljubljanski zvon* 3.4 (1933): 251–54.
- Poe, Edgar Allan. *Crni mačak i druge grozne priče*. Prev. Tin Ujević. Zagreb: Zora, 1952.
- – –. *Crni mačak*. Prev. Luka Paljetak. Zagreb: ABC naklada, 2003.
- – –. »Der schwarze Kater.« Prev. Hedda Eulenberg. Splet. 4. januar 2015. <<http://www.haus-freiheit.de/Poekrimi/schwarzekater.pdf>>.
- – –. »Die schwarze Katze.« *Edgar Allan Poes Werke. Gesamtausgabe der Dichtungen und Erzählungen*. Band 3: Verbrechergeschichte. Herausgegeben von Theodor Etzel, Berlin: Propyläen-Verlag, [1922], 249–263.
- – –. *The Works of the Late Edgar Allan Poe*. 4 zvezki. New York: Redfield, 1855–56.
- Quinn, Patrick Francis. *The French Face of Edgar Poe*. Carbondale: Southern Illinois University Press, 1957.

- Rountree, Thomas J. »Poe's Universe: The House of Usher and the Narrator.« *Tulane Studies in English* 20.4 (1972): 123–34.
- Simplicio di, Oscar. »Cats.« *Encyclopedia Of Witchcraft: The Western Tradition*. Ur. Richard Golden in M. Santa Barbara, California: ABC–CLIO, 2006. eBook Collection (EBSCOhost). Splet. 1. januar 2015. 174–175.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. El. knjiga. Ljubljana: Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2000.
- Stanovnik, Majda. »Prevod – literarnozgodovinska stalnica in spremenljivka.« *Primerjalna književnost* 35.3 (2012): 87–101.
- Ukradeni Poe*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo: RK ZSMS, 1990.
- Vines, Lois Davis, ur. *Poe Abroad: Influence, Reputation, Affinities*. Iowa City: University of Iowa Press, 1999.
- . »Introduction.« *Poe Abroad: Influence, Reputation, Affinities*. Ur. Lois Davis Vines. Iowa City: University of Iowa Press, 1999. 1–5.
- Virk, Tomo. »Bartolov Al Araf in 'nacionalno vprašanje'«. *Primerjalna književnost* 35.3 (2012): 283–300.
- . *Moderne metode literarne vede in njihove filozofsko teoretske osnove*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za primerjalno književnost in literarno teorijo, 1999.
- . *Sodobna slovenska krajša pripoved*. Ljubljana: DZS, 2006.
- . *Kratka pripoved od antike do romantike*. Ljubljana: DZS, 2002.
- Žižek, Slavoj. »Spremna beseda: pripombe k neki razpravi o Heglu«. *Ukradeni Poe*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo: RK ZSMS, 1990. 124–180.
- Žbogar, Alenka. *Kratka proza v literarni vedi in šolski praksi*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2007.

SLOVENSKE KNJIŽNE IZDAJE POEJEVIH KRATKIH ZGODB

- Poe, Edgar, Washington Irving in Charles Dickens. Šest angleških povesti. Prev. Jan Baukart. Maribor, 1922.
- Bevk, France. *Živi mrlič in drugi spisi*. Trst: Tipografia Cosorziale, 1930.
- Poe, Edgar Allan. *Zgodbe groze*. Prev. Boris Rihteršič. Ljubljana: Evalit, 1935.
- . *Propad hiše Usher in druge zgodbe*. Prev. Zoran Jerin in Igor Šentjunc. Ljubljana: Polet, 1952.
- . *Zlati brošč*. Prev. Jože Udovič. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1960.
- . *Complete tales and poems*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1966.
- . *Maska rdeče smrti*. Prev. Jože Udovič. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1972.
- . *Pripoved Arthurja Gordona Pyma*. Prev. Alenka Obreza. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1975.
- . *Krokar*. Prev. Andrej Arko et al., Knjižnica Kondor. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1985.
- . *Konec hiše Usher*. Prev. Jože Udovič. Izbrana dela 1. Ljubljana: Karantanija, 1993.
- . *Maska rdeče smrti*. Prev. Jože Udovič. Izbrana dela 2. Ljubljana: Karantanija, 1993.
- . *Zlati brošč*. Prev. Jože Udovič. Izbrana dela 3. Ljubljana: Karantanija, 1993.
- . *Tisoč druga Šeherezadina povest*. Prev. Jože Udovič in Andrej Arko. Izbrana dela 4. Ljubljana: Karantanija, 1993.
- . *Konec Usherjeve hiše*. Prev. Jože Udovič. Ljubljana: Delo, 2004.

SLOVENSKE REVIJALNE IN ČASOPISNE OBJAVE POEJEVIH KRATKIH ZGODB

- Pu, Edgar Alen. »Črni maček.« *Soča* 14. in 21. november 1872 (1872): 1–2.
Poe Edgar Allan. »Črni mačka.« *Slovenski narod* 11. oktober 1921: 1–2.
— —. »Črna mačka.« [Prev. Boris Rihteršič.] *Jutro* 2. junij 1935: 2–4.
— —. »Črni maček.« Prev. Branimir Kozinc. *Obzornik* 14.11 (1959): 841–848.
— —. »Živ pokopan.« *Slovenski narod* 6.–11. november 1884: 1–2.
— —. »Resnica o smrti gospoda Valdemarja.« *Edinost* 9.–6. julij 1896: 1.
— —. »Izdajalsko srce.« *Slovenski narod* 15. in 17. januar 1901: 1; 1–2.
— —. »Srce ga je izdalo.« *Slovenec* 9. in 10. november 1904: 1–2.
— —. »Izdajalsko srce.« *Slovenec* 2. oktober 1938: 13.
— —. »Izdajalsko srce.« *Primorski dnevnik* 8. februar 1959: 3.
— —. »Poggehup.« *Slovenec* 9. november 1910: 1–3.
— —. »Skočičaba.« *Slovenski narod* 3. in 4. avgust 1922: 1–2.
— —. »Žabec.« *Primorski dnevnik* 17. in 19. avgust 1952: 5; 3.
— —. »V ječi svete inkvizicije.« *Slovenski dom* 4.19–23 (1912): 9–10; 9; 9–10; 9; 9–10.
— —. »V Maelströmu.« *Slovenec* 3.–12. maj 1922: 2.
— —. »Senca.« *Modra ptica* 3.1 (1931/32): 11–13.
— —. »Ukradeno pismo.« *Ljubljanski dnevnik* 14. april 1965: 13.

ČLANKI, RECENZIJE IN SPREMNE ŠTUDIJE K SLOVENSКИM IZDAJAM POEJEVIH KRATKIH ZGODB

- »Blaznost in ženijalnost.« *Slovenski narod* 10. marec 1892: 1.
Borko, Božidar. »Edgar Allan Poe v slovenskem izboru.« Recenzija knjige *Zlati brošč* E. A. Poeja. *Knjiga. Glasilo slovenskih založb* 8.8 (1960): 308–12.
Bartol, Vladimir. »Edgar Allan Poe.« *Modra ptica* 4.2 (1932/33): 42–48.
Dobrovoljc, Franc. »Edgar Allan Poe (Za 140 letnico rojstva in 100 letnico smrti).« *Ljudska pravica* 16. 8. 1949: 3.
»E. A. Poe: Propad hiše Usher in druge zgodbe.« Recenzija knjige *Propad hiše Usher in druge zgodbe* E. A. Poeja. *Vestnik* 8.156 (1952): 2.
»Edgar Poe.« *Slovenec* 12. junij 1928: 7.
»Edgar Allan Poe in druge zgodbe.« Recenzija knjige *Propad hiše Usher in druge zgodbe* E. A. Poeja. *Ljubljanski dnevnik* 26. april 1952: 4.
»Edgar Allan Poe in morski volkovi.« *Slovenec* 28. februar 1929: 8.
»Edgar Allan Poe: Propad hiše Usher.« Recenzija knjige *Propad hiše Usher* E. A. Poeja. *Primorski dnevnik* 29. maj 1952: 3.
»Edgar Allan Poe v slovenskem prevodu.« *Jutro* 9. april 1935: 7.
Gjurin, Velemir. »Koritnikov prevod Krokara.« *Slavistična revija* 40 3 (1981): 325–338.
Grün, Herbert »Splet jasnine in megle.« Recenzija knjige *Zlati brošč* E. A. Poeja. *Naši razgledi* 9.24 (1960): 581–82.
Jarc, Marco. »Prvi slovenski prevod Poejevega Črnega mačka v *Soči* l. 1872.« *Slavistična revija* 40.2 (1992): 219–23.
Rihtaršič, Boris. »Edgar Allan Poe.« *Zgodbe groze*. Ljubljana: Evalit, 1935. 5–6.
»Stoletnica očeta 'moderne'«. *Mentor* 1.5 (1908/09): 117–18.
Šentjunc, Igor. »Nekaj o pisatelju.« *Propad hiše Usher in druge zgodbe*. Ljubljana: Polet, 1952. 5–7.
»Šest angleških povesti a.« Recenzija knjige *Šest angleških povesti* E. A. Poeja. *Slovenski narod* 31. oktober 1922: 2.

»Šest angleških povesti b.« Recenzija knjige Šest angleških povesti E. A. Poeja. *Tabor* 3.234 (1922): 2.

Šuklje, Rapa. »Knjiga Poejevih novel.« Recenzija knjige *Zlati brošč* E. A. Poeja. *Nашa sodobnost* 9.7 (1961): 666–70.

»Telesne napake porajajo genije.« *Slovenec* 31. oktober 1929: 6.

Udovič, Jože. »Edgar Allan Poe.« *Zlati Hrošč*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1960. 337–66.

»Vladimir Bartol in njegov 'Al Araf'.« *Jutro* 10. januar 1936: 7.

The Reception of Slovenian Translations of Edgar Allan Poe's Short Stories in the 19th and 20th Centuries

Keywords: American literature / short prose / Poe, Edgar Allan / translation / Slovenian translations / literary reception / Udovič, Jože / Bartol, Vladimir

The article follows the course of translations of Edgar Allan Poe's short stories in Slovenia. It is chronologically divided into three periods, separated from each other by the two world wars. The first period began with the Slovenian translation of "The Black Cat" in 1872. Even though subsequent translations were sporadic and restricted to newspapers and popular magazines, at least thirteen stories appeared in Slovenian before WWI. Over the same period, no scholarly articles about Poe were published; instead, Poe's name was mentioned only in passing in articles about culture for general readers. The situation changed in the period between the world wars. New translations and retranslations of Poe's short stories became more common and their quality improved. Unlike before, when most were probably translated into Slovenian via a third language, new translations were based on the original English versions. The emphasis was on Poe's horror stories. At the same time, the first book editions of Poe in Slovenian appeared. In addition, literary-critical articles about Poe and his prose became common. Most of them were written for the general reader; however, they also included a few scholarly articles. The most influential one was the work of a well-known Slovenian prose writer Vladimir Bartol, who held Poe's prose in high esteem and in particular emphasized his unique style and modernity. Bartol's article later had an influence on the reception of Poe in Slovenia in general. After the Second World War, Poe once again gained in popularity in the 1950s with several new translations and various articles about Poe. The peak followed in the 1960s with the publication of 20 new translations of Poe's short stories

by Jože Udovič and with Andrej Arko's selection of Poe's works published under the title *Krokar* (The Raven, 1985). Udovič's translations not only set new standards in terms of quality but also introduced Slovenian readers to the previously less known part of Poe's oeuvre, most notably so the detective story and the stories of ratiocination. Udovič also contributed to the volume a substantial and influential Afterword, which later reverberated in many other critical texts on Poe in Slovenia. Even though almost no new translations appeared in subsequent decades, old ones nevertheless were reprinted several times. At the same time, Poe's works became subject of several academic papers after the 1990s, including Slavoj Žižek's in the collection of essays *Ukradeni Poe* (The Purloined Poe, 1990).

Maj 2015